

**Cech provazníků Horšovský Týn
1786–1859**

Inventář

EL NAD č.: 1665
AP č.: 403

Mgr. Radka Kinkorová
Horšovský Týn 2014

Obsah

Úvod:

I. Vývoj původce archivního fondu	3
II. Vývoj a dějiny archivního fondu	4
III. Archivní charakteristika archivního fondu.....	4
IV. Stručný rozbor obsahu archivního fondu	5
V. Záznam o uspořádání archivního fondu a sestavení archivní pomůcky	5
Seznam použitých pramenů a literatury	6
Inventární seznam	7

I. Vývoj původce archivního fondu

Počátky cechovního systému v českých zemích úzce souvisejí s rozkvětem řemesel a výroby v rozvíjejících se městech. Řemeslníci stejného nebo podobného oboru se záhy začali sdružovat do bratrstev, která kromě vlastních ekonomických zájmů plnila rovněž důležitou korporativní roli v otázce sociální. Cechovní organizace měly svoji pevně zakotvenou podobu. V čele cechů stál cechmistr nebo cechmistři (cechovní starší), kteří dbali, aby se cechy řídily řádem stanoveným v cechovních statutech neboli artikulích, zahrnujících pravidla pro provozování řemesla, výuku řemeslnického dorostu a rovněž zásady dobrých mravů. Zpočátku byl cechovní systém přínosem pro rozkvět řemesel, později však nepružná pravidla jednotlivé řemeslníky příliš svazovala, výrobu unifikovala a neumožňovala řemeslo rozvíjet a inovovat. Přežilý cechovní systém byl zrušen živnostenským řádem v roce 1860.

Provazníci se v samostatném cechu sdružovali poměrně zřídka, spíše bývali členy společných cechů. Častěji se jejich cechy vyskytovaly v místech s rozvinutým rybníkářstvím, neboť do obvyklé provaznické produkce spadala i výroba různých druhů sítí. Základním výrobkem však zůstávaly provazy, lana a šňůry, zhotovované buď z tuzemských surovin (setý len, lipové lýko či kopřivové vlákno) nebo z dovezeného materiálu (různé druhy konopí, kokosové vlákno apod.). K výrobě provaznického zboží se užívala rovněž srst, žíně, štětiny nebo vlna, hedvábí či jemný drát. Řemeslník si nejprve vlákna očistil, vyvochloval (pročesal na vohlici, tj. hřbovém kartáči), máčel, napouštěl a impregnoval. Z takto připraveného materiálu spřádal prostřednictvím provaznického kola nitě, jež byly polotovarem, ze kterého se pomocí zkrucovadla a napínáku zhotovovaly konečné výrobky.¹

Provaznické řemeslo se sice nevyznačovalo vysokým počtem řemeslníků, ale provazník zpravidla nechyběl v žádném z větších měst. V Horšovském Týně a v jeho okolí však provozovalo toto řemeslo tolik mistrů, že založili samostatný cech. Ačkoli jsme informováni o existenci provaznického řemesla již z horšovskotýnské pamětní knihy,² neznáme prozatím ani přibližnou dobu vzniku cechu. První zmínky o cechovních sdruženích horšovskotýnských řemeslníků pocházejí z druhé poloviny 16. století. Bohužel v nich vystupují cechy obecně, zprávy se nezmiňují o konkrétních cechovních bratrstvech ani spolcích. Víme například, že některé z horšovskotýnských cechů předkládaly 23. dubna 1578 městské radě své artikuly, které ustanovovaly, jak mají řemeslníci toho kterého oboru ve svém povolání vystupovat.³ Existenci zavedeného cechovního systému mezi horšovskotýnskými řemeslníky dokládá rovněž složení smutečního procesí při pohřbu Jana staršího z Lobkovic a na Horšovském Týně v roce 1579. Bohužel ani v tomto případě autor zápisu cechy konkrétně nevypočítává.⁴

Cech měl svoji vlastní samosprávu, ale současně byl podřízen městské správě. Cechovní starší bývali voleni na cechovních shromážděních a potvrzováni městskou radou, které skládali přísahu.⁵ Jejich volbu musela stvrdit také správa panství.⁶ Tito volení

¹ JÁSEK, Jaroslav. Napínák, cívka, zkrucovadlo a vohlice. *Heraldická ročenka 1995*, Heraldická společnost v Praze 1995, s. 99–102.

² Na základě Liber memorabilium civitatis Tyn – Horssoviensis (1539) 1555–1768 (uložené ve Státním okresním archivu Domažlice se sídlem v Horšovském Týně v archivním fondu Archiv města Horšovský Týn, i. č. 45, K 10) byla analyzována celá škála řemesel, viz FRIDRICH, Jan. Město Horšovský Týn od poloviny 16. století do bitvy bělohorské : poměry právní a správní, hospodářské, sociální a poddanské, národnostní a náboženské. *Minulostí západočeského kraje XIII*, Plzeň : Západočeské nakladatelství, 1976, s. 121.

³ Státní okresní archiv (dále SOKA) Domažlice, Archiv města Horšovský Týn (dále AM H. Týn), Liber memorabilium civitatis Tyn – Horssoviensis (1539) 1555–1768, i. č. 45, K 10, fol. 35a.

⁴ SOKA Domažlice. AM H. Týn, Liber memorabilium civitatis Tyn – Horssoviensis (1539) 1555–1768, i. č. 45, K 10, fol. 44a.

⁵ K volbám cechovních starších viz AM H. Týn, volby cechovních starších v letech 1806, 1810, 1813, sign. 10/1/1, i. č. 480, č. kart. 26, přísahy cechovních starších z let 1787, 1791–1794, sign. 10/1, i. č. 480, č. kart. 26.

⁶ SOKA Domažlice, AM H. Týn, listina z 1. května 1622, jíž Maxmilián z Trauttmansdorffu dává městu nový městský řád, i. č. 29, L 29.

představitelé cechu zpravidla také spravovali cechovní pokladnici, obsahující cechovní jmění, cechovní dokumenty a nařízení, která musela být předčítána na cechovních schůzích konaných zpravidla 3–4krát ročně. Cechmistré prohlíželi rovněž mistrovský kus (na počátku 19. století jím bylo zhotovení jednoho kusu šest sáhů dlouhého provazu a pošťáckého biče), který předkládal uchazeč o mistrovské právo.

Ze zápisů z cechovních schůzí je zřejmé, že členy horšovskotýnského cechu nebyli jen horšovskotýnští měšťané, ale k cechu patřili i řemeslníci z okolních lokalit, jako jsou Domažlice, Poběžovice, Semošice, Staňkov, Koloveč, Hostouň, Mutěňín a další.

Zásadní význam pro další vývoj cechů mělo vydání generálních cechovních artikulí pro cechovní pořádky dědičných zemí českých v roce 1739, v nichž bylo ukotveno sjednocení cechovních předpisů, zejména v oblasti vzdělávání řemeslnického dorostu, mzdových poměrů a získávání mistrovského práva. Snahy státu směřovaly ke snížení pravomocí cechů, které přestaly přispívat k rozvoji průmyslového podnikání a obchodu. Před ukončením činnosti cechů sdružoval horšovskotýnský provaznický cech v roce 1852 osm mistrů a v pokladnici měl 20 zlatých.⁷ Tímto majetkem se řadil spíše mezi méně zámožné cechy v Horšovském Týně.

II. Vývoj a dějiny archivního fondu

Knihu převedenou do archivního fondu Cech provazníků Horšovský Týn z archivního fondu Cech kožešníků Horšovský Týn (č. j. SOAP/010-0100/2014) archiv převzal s ostatními dokumenty kožešnického cechu v roce 1954 společně s materiálem dnes náležejícím do archivního fondu Archiv města Horšovský Týn (viz stručný zápis Jana Kvídry v soupisu archiválií kožešnického cechu ve spisu o fondu Cech kožešníků Horšovský Týn). Lze předpokládat, že kromě agendy kožešnického cechu se do archivu s tímto přírůstkem v roce 1954 dostal i archivní materiál ostatních horšovskotýnských cechů, tedy i kniha zaevidovaná do archivního fondu Cech provazníků Horšovský Týn v roce 2006. V souladu s dohodou mezi ministerstvem školství a kultury a ministerstvem vnitra byl z muzeí do archivů delimitován archivní materiál vzešlý z cechovní činnosti. Městské muzeum v Horšovském Týně bylo zřízeno v roce 1949 a jeho součástí se stal také městský archiv a další písemná svědectví o historii města.

O uložení dokumentů před jejich převzetím do archivu nic určitého nevíme. Můžeme se domnívat, že po dobu existence cechů byly uloženy v cechovní pokladnici, kterou spravovali cechovní starší, do jejichž domu se pokladna po jejich zvolení obvykle stěhovala.

Vzhledem k množství dochovaného archivního materiálu lze předpokládat ztráty dokumentů před jejich uložením v archivu.⁸

III. Archivní charakteristika archivního fondu

Archivní fond Cech provazníků Horšovský Týn nebyl ve Státním okresním archivu Domažlice se sídlem v Horšovském Týně dosud zpracováván.

Cechovní agenda se zachovala torzovitě, archivní fond tvoří pouze dvě úřední knihy: kniha protokolů ze schůzí cechu a kniha opisů nařízení.

Knihy opisů nařízení byla do archivního fondu Cech provazníků Horšovský Týn zaevidována v roce 2006, kdy byla dohledána mezi nezpracovanými cechovními knihami. Do knih opisů nařízení (někdy jsou nazývány knihami dekretů) cechovní písaři opisovali nařízení městské správy, gubernia nebo nejvyšších úřadů či panovníka, jež činnost cechů postupně

⁷ SOKA Domažlice, AM H. Týn, záležitosti cechů, sign. 11/2/27, i. č. 642, č. kart. 198.

⁸ V archivním fondu se nedochovala mj. ani pečeť cechu. Lze ji však dohledat např. ve fondu Archiv města Horšovský Týn (SOKA Domažlice), v agendě udílení mistrovského práva, i. č. 479, č. kart. 24. Pečeť je okrouhlá o průměru 3 cm, v pečetním poli se nachází ve štítu srdce, z něž vycházejí překřížené háčky a zkrucovadlo. Opis SIGIL DER.....TEINITZ.

usměrňovala. Vedení těchto knih cechům předepsalo gubernium dne 1. února 1781, aby se cechy nemohly vymlouvat z neznalosti předpisů. Obdobně jako jiné cechovní knihy měly být uchovávány v cechovní pokladnici a cechmistrři z nich měli předčítat shromážděnému cechu na čtvrtletních schůzích.

Ze schůzí cechu pořizoval cechovní písař podle 54. článku generálních cechovních artikulů z roku 1739 zápisy do knih protokolů o všem, co se projednávalo a rozhodovalo, aby v případě nutnosti mohl být z cechovního protokolu pořízen opis pro příslušníka cechu nebo pro vrchnost. Jinak nebýval obsah cechovních protokolů neboli register pevně stanovený. Rovněž v archivním fondu Cech provazníků Horšovský Týn se dochovala kniha protokolů ze schůzí. Původně byla evidována v archivním fondu Cech kožešníků Horšovský Týn a do archivního fondu Cech provazníků Horšovský Týn byla převedena č. j. SOAP/010-0100/2014 ze dne 7. února 2014.

Jazykem archiválií je němčina.

IV. Stručný rozbor obsahu archivního fondu

Z úředních knih dochovaných v archivním fondu Cech provazníků Horšovský Týn lze studovat vývoj cechu od 80. let 18. století do poloviny 19. století. Za pozornost stojí kniha protokolů, z jejíž zápisů je možné čerpat informace o všeobecné činnosti cechu, zejména o přijímání nových učedníků a mistrů.

Archiválie horšovskotýnského provaznického cechu se do současnosti v archivu zachovaly pouze v torzu, proto bude nutné ke studiu dějin uvedeného cechu využít ještě písemností uložených v dalších archivních fondech, především v archivním fondu Archiv města Horšovský Týn a Velkostatek Horšovský Týn (uložený ve Státním oblastním archivu v Plzni).

V. Záznam o uspořádání archivního fondu a sestavení archivní pomůcky

Ve Státním okresním archivu Domažlice se sídlem v Horšovském Týně archivní fond Cech provazníků Horšovský Týn uspořádala a archivní pomůcku zpracovala Radka Kinkorová.

V Horšovském Týně dne 16. 9. 2014

Radka Kinkorová

Seznam použitých pramenů a literatury

Prameny

Státní okresní archiv (dále SOKA) Domažlice, Archiv města Horšovský Týn (dále AM H. Týn), Liber memorabilium civitatis Tyn – Horssoviensis (1539) 1555–1768, i. č. 45, K 10.

SOKA Domažlice, AM H. Týn, listina z 1. května 1622, jíž Maxmilián z Trauttmansdorffu dává městu nový městský řád, i. č. 29, L 29.

SOKA Domažlice, AM H. Týn, udělování mistrovských a výučních listů, i. č. 479, č. kart. 24.

SOKA Domažlice, AM H. Týn, záležitosti cechů, i. č. 480, č. kart. 26.

SOKA Domažlice, AM H. Týn, záležitosti cechů, i. č. 642, č. kart. 198.

Literatura

FRIDRICH, Jan. Město Horšovský Týn od poloviny 16. století do bitvy bělohorské : poměry právní a správní, hospodářské, sociální a poddanské, národnostní a náboženské. *Minulostí západočeského kraje XIII*, Plzeň : Západočeské nakladatelství, 1976, s. 109–135.

JANÁČEK, Josef. *Přehled vývoje řemeslné výroby v českých zemích za feudalismu*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1963.

JÁSEK, Jaroslav. Napínák, cívka, zkrucovadlo a vohlice. *Heraldická ročenka 1995*, Heraldická společnost v Praze 1995, s. 99–102.

VOLF, Miroslav – HAAS, Antonín. *Archivní příručka : Sborník přednášek o archivní praxi*. Praha : Svoboda, 1948.

WINTER, Zikmund. *Řemeslnictvo a živnosti 16. věku v Čechách*. Praha, 1909.

WINTER, Zikmund. *Dějiny řemesel a obchodu v Čechách v XIV. a v XV. století*. Praha, 1906.

Inventární seznam

Inventární číslo	Obsah	Časový rozsah	Evidenční jednotka
---------------------	-------	------------------	-----------------------

I. Knihy

1	Kniha protokolů ze schůzí cechu <i>Německy, 21,5 x 34 cm, vazba z lepenky a papíru, hřbet a rohy kožené</i>	1787–1859	ukn1
2	Kniha opisů nařízení (Patenten Buch für die ehrsame Zunft deren Sailer Meistern bei der Stadt Teinitz) <i>Německy, 22 x 36,5 cm, vazba z lepenky a papíru, hřbet a rohy kožené</i>	1786–1813	ukn 2

Název archivní pomůcky (archivního fondu):	Cech provazníků Horšovský Týn
Značka archivního fondu:	Cech provaz. H. Týn
Časový rozsah:	1786–1859
Počet evidenčních jednotek:	2 (2 úřední knihy)
Počet inventárních jednotek:	2
Rozsah v bm:	0,04
Stav ke dni:	16. 9. 2014
Zpracovatel archivního fondu:	Mgr. Radka Kinkorová
Zpracovatel archivní pomůcky:	Mgr. Radka Kinkorová
Počet stran:	8
Počet exemplářů:	4
Pomůcku schválil:	Mgr. Radka Kinkorová dne 16. 9. 2014 čj. SOAP/010-0650/2014